

ЛЕКЦІЯ 8

Тема: Міжнародні угоди та законодавчо-нормативна база сфери міжнародного технічного регулювання

Мета лекції: вивчення міжнародних угод та директив ЄС у галузі технічного регулювання; вивчення Генеральної угоди з питань митних тарифів і торгівлі (ГАТТ); вивчення технічних бар'єрів в торгівлі тощо.

План

1. Характеристика міжнародних угод, директив ЄС у галузі технічного регулювання.
2. Генеральна угода з питань митних тарифів і торгівлі (ГАТТ).
3. Технічні бар'єри в торгівлі. Загальні принципи вільного руху товарів в країнах ЄС.
4. Угода про технічні бар'єри в торгівлі СОТ (ТБТ).
5. Угода про застосування санітарних та фіто санітарних заходів.
6. Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА).

Європейський Союз не залишився поза розвитком описаної вище тенденції спрощення торгівлі у межах своєї території. Загалом досить очевидно, що зусилля ЄС, спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних з технічним регулюванням, здійснювалися згодом після прийняття відповідних міжнародних угод, зокрема Угоди про технічні бар'єри в торгівлі. Так, після схвалення цієї угоди у 1979 році, Європейська Рада видала Резолюцію від 7 травня 1985 року про новий підхід до технічної гармонізації та стандартів. Ця резолюція містила чотири основоположні принципи, на які спирався такий новий підхід:

- гармонізація законодавства обмежується встановленням, через видання Директив, що спираються на Статтю 100 Угоди про Європейське Економічне Співтовариство, суттєвих вимог безпеки (або інших вимог в інтересах знеособленого кола осіб), яким має відповідати продукція на ринку, яка, таким чином, може вільно переміщатися у межах території Співтовариства;

- завдання підготовки технічних специфікацій, необхідних для виробництва та введення в ринковий обіг товарів, які б відповідали основним вимогам, встановленим Директивами, беручи до уваги нинішній стан розвитку технології, покладається на організації, компетентні у сфері стандартизації;

- ці технічні специфікації не є обов'язковими і зберігають статус добровільних стандартів;

- але у той же час органи державної влади зобов'язані визнавати, що продукція, вироблена у відповідності до вимог гармонізованих стандартів (або, тимчасово, у відповідності до вимог національних стандартів), вважається такою, що відповідає «суттєвим вимогам», встановленим згаданими Директивами. (Це означає, що виробник має вибір випускати товари не у відповідності до стандартів, однак при цьому він зобов'язаний довести, що його товари відповідають суттєвим вимогам, встановленим безпосередньо у Директивах).

Іншою особливістю цієї Резолюції було те, що для забезпечення дієздатності згаданої системи потрібно було:

- з одного боку, щоб стандарти забезпечували гарантію якості у відношенні «суттєвих вимог», встановлених Директивами;

- з іншого боку, щоб державні органи у повній мірі зберігали свою відповідальність за забезпечення безпеки (або інших встановлених вимог) на своїй території.

Після закінчення Другої світової війни у світі під егідою ООН почалися переговори про створення Міжнародної торговельної організації (МТО). У ході Конференції ООН у 1948 р. була прийнята Гаванська хартія, якою затверджувався Статут МТО. Однак Гаванська хартія так і не набрала чинності, оскільки парламенти деяких країн, у тому числі США, відмовилися ратифікувати Угоду про Статут МТО.

У ході роботи над Статутом МТО представники 23 країн почали шукати можливості зменшення протекціонізму в міжнародній торгівлі. Результатом такої роботи було прийняття 45 тисяч тарифних знижок, а також затвердження правил міжнародної торгівлі, що стали називатися Генеральною угодою з тарифів і торгівлі (англ.: «General Agreement on Trade and Tariffs» — ГАТТ). ГАТТ набрала сили з 1 січня 1948 року.

Отже, запровадження оптимальних схем, засобів, методів і методик здійснення сертифікації пов'язане з наданням споживачеві гарантій щодо відповідності товарів, які купуються, вимогам конкретних стандартів. З розвитком сертифікації став очевидним її позитивний вплив на торговельні зв'язки між країнами; терміни одержання дозволу на ввезення значно скорочувались для сертифікованого товару; не вимагалися повторні випробування в країні, якщо вона визнавала сертифікат постачальника.

Угода СОТ «Про технічні бар'єри в торгівлі» (ТБТ) Угода про ТБТ бере до уваги існування законних розбіжностей між країнами. Преамбула до Угоди заявляє, що «жодна країна не повинна бути обмежена у застосуванні заходів, які гарантують якість її імпорту, захист життя і здоров'я людини, тварин і рослин, стан навколишнього середовища або усувають обман споживача на рівні, який країна вважає прийнятним». Проте технічні інструкції «не повинні бути підготовлені, прийняті або застосовані з метою, що приводить до перешкод у торгівлі, які не є необхідними». Якщо обставини, які змусили країну ввести технічне регулювання, більше не існують або політичні цілі можуть бути досягнуті альтернативними шляхами,

таке регулювання не повинно зберігатися. Зобов'язання уникати непотрібних перешкод в торгівлі застосовується також до процедур оцінки відповідності.

Країни застосовують технічне регулювання з метою досягнення наступних цілей:

1. Захист безпеки чи здоров'я людини Національні інструкції, які вимагають, щоб автомобілі були обладнані ременями безпеки, а розетки мали захищену конструкцію, відносяться до галузі захисту безпеки людини. Звичайний приклад інструкцій такого типу - це маркування сигарет з зазначенням про шкоду здоров'ю.

2. Захист життя або здоров'я тварин чи рослин Мета цих інструкцій гарантувати, що види тварин чи рослин через небезпек, пов'язаних з водою, повітрям або забрудненням ґрунту не потраплять під загрозу зникнення. Приклад: різновиду риб, які знаходяться під загрозою зникнення, могли відловлювати тільки при досягненні певного розміру.

3. Захист навколишнього середовища Регулювання охоплює повторну переробку паперових і пластмасових виробів, рівні емісії автомобілів.

4. Запобігання що вводять в оману методів Більшість цих інструкцій, представлених у вигляді вимог до маркування, прагне захистити споживачів, доводячи до них інформацію про товар. Інші інструкції встановлюють класифікацію і визначення, вимоги до упаковки та вимірювань (розмір, вага і т. д.), щоб уникнути вводять в оману методів.

5. Інші цілі Інші цілі інструкцій - якість, технічна гармонізація або просто допомога в торгівлі. У деяких розвинених країнах широко поширені інструкції якості, що вимагають, наприклад, щоб овочі та фрукти досягли певного ступеня зрілості, перш ніж будуть поставлені на ринок. Під «Угода про ТБТ» підпадають наступні об'єкти: маркування харчових продуктів, напоїв і ліків; вимоги до якості та упаковці свіжих харчових продуктів; єдність вимірювань.

До числа основних принципів Угоди відносяться:

1. Недискримінація та національний режим Ставлення до продукції, імпортованої з території будь-якої країни-члена, має бути не менш сприятливим, ніж до подібної продукції національного походження (національний режим) і до подібної продукції, що походить з будь-якої іншої країни (режим найбільшого сприяння). Оплата за будь-які процедури, пов'язані з оцінкою відповідності, повинна бути однаковою для всіх країн.

2. Гармонізація необхідна для досягнення технічної, інформаційної та інших видів сумісності. Угода ТБТ заохочує членів використовувати існуючі міжнародні стандарти, перш за все стандарти ІСО, у розробці національних інструкцій. Країни не зобов'язані дотримуватися міжнародних стандартів, якщо це виправдано фундаментальними кліматичними або іншими географічними факторами, технологічними або інфраструктурними проблемами.

3. Еквівалентність Процес, що веде до підготовки міжнародного стандарту, може бути довгим і дорогим. З цих причин учасники переговорів запропонували додатковий підхід до технічної гармонізації, відомий як еквівалентність. Еквівалентними вважаються інструкції, відмінні один від одного, але досягають тих же цілей різними методами.

4. Взаємне визнання результатів випробувань Виробники можуть стикатися з труднощами, прагнучи отримати схвалення для своєї продукції на закордонних ринках. Різноманітність процедур і методів оцінки відповідності значно збільшує витрати виробників на різних ринках. Витрати скоротяться, якщо товар буде перевірений один раз, і результати випробування будуть прийняті на всіх ринках.

5. Прозорість Країни-члени повинні повідомляти інших учасників Угоди про зміни в технічному регулюванні. Крім цього, кожен член СОТ повинен заснувати національний інформаційний пункт.

Вимоги Угоди про технічні бар'єри у торгівлі поширюються на:

1. технічні регламенти, розроблені та прийняті центральними, місцевими і неурядовими органами;

2. стандарти;
3. процедури оцінки відповідності технічним регламентам і стандартам.

Вимоги Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів розповсюджуються на:

1. закони, укази, постанови, вимоги і процедури стосовно санітарних та фітосанітарних заходів;
2. закони, укази, постанови, вимоги і процедури щодо карантину тварин та рослин.

Вся сукупність заходів, що належать до технічних бар'єрів в міжнародній торгівлі також розподіляється між Угодами. Так, до заходів, що визначаються і регулюються Угодою ТБТ, належать:

1. маркування харчових продуктів, напоїв та ліків;
2. вимоги до якості та пакування свіжих продуктів харчування;
3. пакування та маркування небезпечних хімікатів та токсичних речовин;
4. вимоги щодо параметрів та техніки безпеки побутових електроприладів;
5. маркування текстилю;
6. процедури затвердження типового зразку, положення і стандарти радіотелефонів та радіообладнання;
7. положення і тестування дорожніх і недорожніх транспортних засобів і обладнання;
8. положення щодо кораблів та корабельного обладнання;
9. положення і тестування медичних інструментів;
10. вимоги щодо безпеки, в тому числі випромінювань, вибухонебезпечності, механічної, пожежної, промислової, термічної, хімічної, електричної, ядерної і радіаційної, а також біологічної безпеки;
11. електромагнітна суміжність;
12. єдність вимірювань.

До заходів, що визначаються і регулюються Угодою СФЗ, відповідно, належать:

1. сертифікація харчової продукції, здоров'я тварин і рослин;
2. вплив методів переробки на безпеку продуктів харчування;
3. вимоги до маркування, що мають безпосереднє відношення до безпечності харчової продукції;
4. карантин тварин і рослин;
5. вимоги до створення зон, вільних від паразитів і хвороб;
6. процедури щодо запобігання розповсюдження, контролю та/або знищення паразитів/ хвороб в країні;
7. харчові добавки в продуктах харчування;
8. забруднюючі речовини в харчових продуктах і напоях;
9. токсини в харчових продуктах і напоях;
10. залишки ветеринарних препаратів та пестицидів в харчових продуктах.

Угода про технічні бар'єри в торгівлі визначає процедуру оцінки відповідності як будь-яку процедуру, яка «прямо чи непрямо використовується для визначення того, чи виконуються відповідні вимоги щодо технічних регламентів чи стандартів».

В міжнародній практиці існує два методи, за допомогою яких визначається відповідність імпортного товару національним технічним регламентам та стандартам: надання продукції уповноваженим компетентним установам або лабораторіям для проведення аналізу відповідності безпеці здоров'ю людини або тварини та навколишньому середовищу; надання зразків продукції, матеріалів або компонентів, що використовуються при її виробництві третій незалежній стороні для проведення сертифікації відповідності стандартам.

Оцінка відповідності стандартам за допомогою третьої сторони набуває трьох форм: тестування продукції; сертифікація продукції; оцінка систем управління якістю виробництва.

Перша форма оцінки відповідності – це тестування продукції, яке зазвичай проводиться незалежними лабораторіями. Міжнародна Організація з Стандартизації (ISO) визначає поняття «тест» в контексті оцінки відповідності, як технічну операцію, яка складається з визначення відповідності національним стандартам однієї або більше характеристик продукції, процесу або послуг згідно до встановленої процедури. Матеріали, частини і готова продукція можуть бути перевірені за своїми фізичними параметрами, такими як потужність, довговічність, фізичні розміри, акустичні властивості, хімічний склад, присутність токсичних домішок і багато інших.

Другою формою оцінки відповідності продукції стандартам третьою стороною є сертифікація. Міжнародна організація з стандартизації визначає сертифікацію, як процедуру, за якою третя сторона письмово надає підтвердження, що продукція, процес виробництва, або послуга відповідає специфічним вимогам.

Сертифікація відрізняється від тестування наступними двома особливостями: по-перше, сертифікація завжди порівнює продукцію (процес виробництва, або послуги) з одним (або більше) специфічним стандартом, добровільно чи обов'язково, а тестування не обов'язково посилається на конкретний стандарт; по-друге, по проходженні етапу сертифікації, відповідність продукції стандарту/стандартам документально підтверджується сертифікатом, який діє певний термін часу, а тестування визначає відповідність тільки окремої партії конкретним характеристикам.

Більшість сертифікаційних організацій є приватними, комерційними лабораторіями. В додаток до надання послуг з тестування, багато з цих лабораторій надають послугу з сертифікації продукції щодо відповідності її окремому стандарту і надають виробнику можливість використання марки сертифікуючого органу на продукції або упаковці. Однак, марка залишається власністю сертифікуючого органу, що визначено в національному та міжнародному законодавстві з питань інтелектуальної власності.

Формою підтвердження відповідності є також оцінка третьою стороною систем управління якістю виробництва. Якщо метою тестування і сертифікації є оцінка якості продукції, то оцінка системи контролю якості третьою стороною має на меті завірити покупця, що оцінювана виробнича система здатна створювати товари, що відповідають стандартам якості з найменшими відхиленнями, або без них.

Найбільш відомою системою підтвердження якості є ISO9000, розроблена Міжнародною організацією з стандартизації. Ця система робить наголос на тому, що підтримка якості продукції є дієвою лише тоді, коли керівництвом створена відповідна система управління якістю виробництва.

Реєстрація або сертифікація підприємств згідно ISO9000 відбувається після проведення оцінки відповідності незалежною організацією. Подальша періодична перевірка підприємства проводиться для того, щоб гарантувати, що компанія продовжує працювати у відповідності з системою.

Предмет угоди: санітарні та фітосанітарні заходи.

Санітарний або фітосанітарний захід – будь-який захід, що проводиться:

- для захисту життя або здоров'я тварин чи рослин на території Члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників, хвороб, організмів, які є носіями хвороб, а також хвороботворних організмів;

- для захисту життя або здоров'я тварин чи рослин на території Члена СОТ від ризиків, що виникають від добавок, забруднюючих речовин, токсинів або хвороботворних організмів, які містяться у продуктах харчування, напоях чи кормах;

- для захисту життя або здоров'я людини на території Члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті хвороб, які переносяться тваринами, рослинами або продукцією, що виробляється з них, або в результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників;

- для уникнення чи обмеження іншої шкоди на території Члена СОТ, що завдається в результаті проникнення, укорінення або поширення шкідників.

Основні принципи Угоди СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (СФС).

Основні принципи Угоди наступні:

1. Гармонізація. Угода про СФС заохочує уряду встановлювати національні СФС заходи, сумісні з міжнародними стандартами, керівними принципами та рекомендаціями. Міжнародні стандарти розробляють:

- у галузі безпеки харчових продуктів - об'єднана Комісія ФАО / ВООЗ - Codex Alimentarius;
- в області здоров'я тварин - Міжнародне бюро епізоотії;
- в області охорони здоров'я рослин - Міжнародна Конвенція по захисту рослин.

Одна з проблем полягає в тому, що міжнародні стандарти є часто настільки суворими, що багатьом країнам важко застосувати їх на національному рівні. Угода дозволяє країнам використовувати власні стандарти і різні методи інспекції продуктів. Члени Угоди можуть також запроваджувати заходи, що відповідають більш високим стандартам, ніж міжнародні. У цьому випадку країну можна попросити надати наукове виправдання того, що відповідний міжнародний стандарт не дасть прийняттого рівня захисту. Уряд однієї країни може поставити під сумнів заходи іншої країни.

2. Недискримінація та національний режим. Через відмінності в кліматі, різної поширеності шкідників і хвороб, різних умов безпеки їжі не завжди коректно застосовувати ті ж самі санітарні та фітосанітарні вимоги до товарів, що прибувають з різних країн. Тому СФС заходи іноді змінюються в залежності від країни походження товарів. Це взято до уваги в Угоді. Держави повинні також визнати вільні від хвороб області, які не можуть

відповідати політичним кордонів, і адаптувати свої вимоги до товарів з цих областей.

3. Еквівалентність. Угода не вимагає віддавати пріоритету торгівлі безпечними товарами. Як тільки країна зупинилася на прийнятному рівні ризику, є безліч альтернативних заходів, які можуть використовуватися, щоб досягти цього захисту (обробка, карантин або строгий огляд). Наприклад, хоча можна заборонити ввезення екзотичного шкідника, обробка товарів також може зменшити ризик і з'явиться меншим обмеженням торгівлі.

4. Оцінка ризику Країни повинні встановити СФС заходів на основі оцінки фактичних ризиків. Угода, зокрема, роз'яснює, які фактори повинні бути прийняті до уваги при оцінці ризику. Уряди повинні бути послідовні у рішеннях про те, що є безпечним продуктом, здоровим рослиною або твариною. Обмеження повинні застосовуватися тільки в необхідній мірі. Ці обмеження не повинні довільно або невинувато вносити відмінності між країнами, де переважають ідентичні умови. Угода СФС дозволяє вживати запобіжних заходів, негайних заходів у надзвичайних ситуаціях. Відомо багато прикладів, коли на основі наукового свідчення були заборонені виробництво, продаж і імпорт продуктів. Угода СФС не впливає на право країн накладати заборони при цих умовах.

5. Прозорість. Уряди повинні повідомити інші країни про введення або перегляд якого-небудь СФС вимоги, яке впливає на торгівлю, а також створити інформаційні центри, через які можна було б дізнатися про нові або існуючі заходи. Вони також повинні дозволити провести розслідування того, як на території країни застосовуються вимоги до безпеки харчових продуктів, здоров'я тварин і рослин.

Угода про взаємне визнання Україною та ЄС сертифікатів відповідності на промислову продукцію (Угода АСАА - Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products) — майбутня угода, яка, на думку Держспоживстандарту має бути укладена між Україною

і ЄС в рамках розпочатого у лютому 2008 року переговорного процесу щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Інтегральною складовою Угоди про асоціацію між Україною та ЄС будуть положення Угоди про зону вільної торгівлі (Угода про ЗВТ). Згідно з практикою укладання подібних угод, додатком до положень Угоди про ЗВТ є Угода про взаємне визнання сертифікатів відповідності на промислову продукцію (Угода АСАА). Така угода укладається в формі Протоколу щодо оцінки відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА).

Запитання для самоперевірки

1. Наведіть характеристику міжнародних угод, директив ЄС у галузі технічного регулювання.
2. Обґрунтуйте Генеральну угоду з питань митних тарифів і торгівлі.
3. Визначте роль, переваги та недоліки директив Нового і Глобального підходів щодо обов'язкових вимог до певних видів продукції.
4. Приведіть сутність технічних бар'єрів в торгівлі.
5. Наведіть загальні принципи вільного руху товарів в країнах ЄС.
6. Наведіть основні засади політики країн щодо подолання технічних бар'єрів у торгівлі.
7. Наведіть характеристику Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ.
8. Наведіть характеристику Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів.
9. Наведіть характеристику Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів.

Список літератури:

1. Бичківський Р.В. Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація [Текст] : підруч.для вищ. навч.закл. / Р. В. Бичківський [та ін.] ; Нац. ун-т "Львів. політехніка" . — Л., 2004 . — 560 с.
2. Захист прав споживачів: Навч. посіб. / Н. Г. Салухіна, О. М. Язвінська, О. І. Башкатова. — К.: МАУП, 2007. — 382 с.
3. Дахно І.І. Міжнародне економічне право: Навч.посіб. /І.І. Дахно. — К.: МАУП, 2009. — 304 с.
4. Кириченко Л. С, Самойленко А. А. Стандартизація і сертифікація товарів та послуг: Підручник/ Л. С. Кириченко, А. А. Самойленко. — Х.: Вид-во «Ранок», 2008. — 240 с.
5. Міжнародне технічне регулювання: навч. посіб./О.М. Сафонова та [ін.]. — Х.: ХДУХТ, 2013. — 372 с.
6. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 280 с.
7. Топольник В.Г. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю [Текст] : навч. посіб. : рекоменд. М-вом освіти і науки України для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Топольник, В. Д. Кожевнікова ; М-во освіти і науки України, Укр. мор. ін-т . — Севастополь : [УМІ], 2010 . — 179 с.
8. Салухіна Н. Г., Язвінська О. М. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: Підручник. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 336 с.
9. Саранча Г.А. Метрологія, стандартизація, відповідність, акредитація та управління якістю [Текст] : підруч. для студ. вищ.

навч. закл. / Г. А. Саранча . — К. : Центр навчальної літератури, 2006 .
— 672с.

10. Тарасова В.В., Малиновський А.С., Рибак М.Ф. Метрологія, стандартизація і сертифікація: Підручник/За заг .ред. В.В Тарасової - К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 264с.

11. Цюцюра В.Д. Метрологія та основи вимірювань [Текст] : навч. посіб. / В.Д.Цюцюра, С.В.Цюцюра . — К. : Знання-Прес, 2003 . — 180 с.

ЛЕКЦІЯ 9-10

Тема: Складові системи міжнародного технічного регулювання

Мета лекції: вивчення системи стандартизації продукції CEN; вивчення державного нагляду за підтвердженням відповідності; вивчення системи управління безпечністю та якістю товарів та послуг; вивчення системи ринкового нагляду.

План

1. Система стандартизації продукції.
2. Основні цілі CEN, правила розробки стандартів, директив, забезпечення бізнес-підходу в межах CEN.
3. Система оцінки відповідності. Основні завдання Програми інтеграції України до Європейського Союзу в сфері підтвердження відповідності.
4. Державний нагляд за підтвердженням відповідності.
5. Міжнародні та європейські стандарти з підтвердження відповідності.
6. Політика, в ЄС з оцінювання відповідності. Комплексний підхід до взаємного визнання результатів сертифікації.
7. Системи управління безпечністю та якістю товарів та послуг. Міжнародні та національні стандарти з управління якістю.
8. Стандарти BRC, IFS, GlobalGap, програма ЄС щодо оповіщення про небезпечні товари RAPEX.
9. Система ринкового нагляду.

Сьогодні різко зростає роль стандартизації як важливої ланки у системі управління технічним рівнем якості продукції - від наукових розробок і до

експлуатації та утилізації виробів. Стандартизація поєднує науку, техніку і виробництво, сприяє забезпеченню єдиної технічної політики в різних галузях народного господарства, технічному переозброєнню виробництва, широкому впровадженню сучасної техніки і технологій, інтенсифікації виробництва, механізації і автоматизації виробничих процесів, підвищенню якості товарів. Усе це сприяє розвитку економіки країни.

Характерною особливістю стандартизації є те, що сфера її дії та застосування, рівень розвитку знаходяться у широкому діапазоні. Немає такої сфери діяльності людини, до якої б не була причетна стандартизація. Адже з поширенням і поглибленням пізнання, розвитком науки і техніки, удосконаленням виробництва масштаби робіт значно зростають і поширюється сфера використання принципів стандартизації.

Основна мета стандартизації - це оптимальне впорядкування об'єктів стандартизації для прискорення науково-технічного прогресу, підвищення ефективності виробництва, поліпшення якості продукції, удосконалення організації управління народним господарством, розвиток міжнародного економічного, наукового і технічного співробітництва.

Стандартизація відповідно до основної мети має різні завдання. Головне завдання - створення системи нормативної документації, яка визначає прогресивні вимоги до продукції, то виготовляється для потреб народного господарства, населення, оборони держави та експорту, до її розробки, вироблення та застосування, а також забезпечення контролю за правильністю використання цієї документації.

Стандартизація є організаційно-технічною основою економічного і науково-технічного співробітництва між країнами, ефективним засобом поширення зв'язків між країнами і ліквідування технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі. Зміцнення науково-технічних та економічних зв'язків привертає увагу до стандартизації усіх розвинених країн світу та країн, що розвиваються, а також технічних, економічних, міжнародних, регіональних і національних організацій, фірм і підприємств. Це є наслідком об'єктивної

необхідності стандартизації з управління економічними і виробничими процесами.

Останнім часом однією з ключових проблем науково-технічного та економічного розвитку країн є проблема якості продукції. Поліпшення якості продукції (процесів, робіт послуг) - це проблема не тільки споживча чи технічна, але й економічна, соціальна й політична проблеми суспільства.

Сучасний рівень розвитку економіки України, потреба у корінних змінах матеріальних і соціальних умов життя народу висувують на перший план проблему якості. Поліпшення якості товарів (процесів, робіт, послуг) можливе тільки на основі стандартизації. Управляти та підвищувати якість можливо тільки на основі стандартів та іншої нормативно-законодавчої документації. Стандарти встановлюють вимоги до якості та надійності методів контролю і випробовувань продукції, створюють необхідну єдність, без якої неможливий подальший розвиток технічного різня.

Стандарти та інші нормативні документи складають значку і важливу частину нормативної бази економіки країни. Розробку стандартів здійснюють вчені та спеціалісти головних і базових організацій зі стандартизації усіх галузей народного господарства. На основі результатів науково-дослідних, проектно-конструкторських і дослідницько-технологічних робіт у стандартах встановлюються перспективні вимоги, тобто закладаються не тільки показники, що визначають якість продукції на даному етапі, але й перспективні показники технічного різня, якості та економічності, відповідно до яких повинна проектуватися і освоюватися нова продукція.

Стандарти з випереджаючими вимогами є своєрідним прогнозом технічного прогресу продукції, що розробляється. При цьому повинні використовуватися найсучасніші методи прогнозування і оптимізації. Математичні методи оптимізації кількісних вимог стандартів дають можливість отримувати найвищий ефект від стандартизації.

Стандарти та інша нормативна документація відіграють важливу роль при вирішенні технічних, економічних і соціальних проблем країни, тому

належить постійно підвищувати науково-технічний рівень чинних стандартів, оновлювати їх з метою заміни застарілих показників і своєчасного відображення вимог народного господарства.

В Україні стандартизація, що має державний характер, спрямована на забезпечення:

- єдиної технічної політики;
- захисту інтересів вітчизняних виробників та споживачів продукції (процесів, робіт, послуг);
- економії всіх видів ресурсів;
- відповідності продукції (процесів, робіт, послуг) світовому рівню якості та надійності;
- гармонізації національних нормативних документів зі світовими аналогами;
- відповідності вимог нормативних документів законодавчим актам;
- сприяння виходу української продукції на світовий ринок.

Поряд з державною широко використовується галузева стандартизація. Так, набуває подальшого розвитку стандартизація на рівні підприємств. Відділи зі стандартизації є у кожному міністерстві (відомстві), об'єднаннях, науково-дослідних інститутах конструкторських бюро. Роботи по підвищенню ефективності виробництва, технічного рівня і якості продукції проводяться з використанням стандартизації.

Європейський Комітет по Стандартизації (CEN) є аналогом ISO, а CENELEC — аналогом IEC і займається стандартизацією в електротехніці, приладобудуванні, електроніці і зв'язку, а CEN — у решті всіх галузей народного господарства країн ЄС.

Національна стандартизація. Практично кожна країна має свій національний орган зі стандартизації, який займається розробкою національних стандартів, здійснює гармонізацію національних стандартів з регіональними, розвиває співпрацю з міжнародними і регіональними організаціями зі стандартизації і зацікавленими громадськими організаціями.

В нашій країні таким органом є Державний комітет України з питань технічного регулювання й споживчої політики (Держспоживстандарт України) (Указ Президента від 1.10.2002 р.).

Діяльність Держспоживстандарт України у сфері стандартизації: організує і координує роботи із стандартизації і функціонування державної системи стандартизації, встановлює загальні організаційно-технічні правила проведення робіт із стандартизації і здійснює міжгалузеву координацію цих робіт, включаючи планування, розробку, видання, розповсюдження і застосування державних стандартів; затверджує державні стандарти України; визначає порядок державної реєстрації нормативних документів із стандартизації; здійснює державну реєстрацію державних стандартів України, галузевих стандартів, стандартів науково-технічних та інженерних товариств; бере участь у проведенні заходів з міжнародної, регіональної стандартизації відповідно до міжнародних договорів України; організовує формування, ведення і користування Національним автоматизованим інформаційним фондом стандартів.

Законом "Про стандартизацію" запроваджується основоположний принцип міжнародної стандартизації - добровільність застосування стандартів, тобто виробник вільний виробляти продукцію за будь-яким чинним в Україні нормативним документом (національним або міждержавним стандартом, технічними умовами).

Однак добровільність стандартів, задекларована міжнародною, європейською, українською системами стандартизації, ускладнює досягнення основних цілей стандартизації щодо сумісності, взаємозамінності та безпечності продукції, процесів, послуг (далі - продукція) для життя та здоров'я людей, тварин і рослин, захисту навколишнього середовища. Для досягнення цього повинні встановлюватися чіткі однозначні вимоги та забезпечуватися безумовне їх виконання.

У ЄС ключовим завжди залишається принцип застосування стандарту є добровільним, а відповідність закону - обов'язковою.

Оцінка відповідності - процес, що демонструє відповідність продукту, процесу, сервісних послуг, системи, людини або органу заданим вимогам; інакше кажучи, це стосується релевантних процедур, що демонструють відповідність продукту умовам відповідного законодавчого документа.

У тих випадках, коли законодавство Співтовариства вимагає оцінки відповідності, загалом прийнято, що відповідне оцінювання здійснюють державні органи, виробники або органи, що повідомляються.

Оцінка відповідності підрозділяється на “модулі”, які охоплюють обмежену кількість різних процедур, що застосовуються до самого широкого переліку продукції. Оцінка відповідності, згідно з модулями, ґрунтується або на участі першої сторони (виробника), або третьої сторони (уповноваженого органу). Модулі пов'язані з етапом розробки продукції або з етапом її виробництва, або з першим і другим етапом разом; як правило, відповідно до модуля, продукт підлягає оцінці відповідності на етапі проектування, а також на етапі його виробництва.

Підтвердження відповідності продукції є однією з складових державної технічної політики і спрямована на забезпечення безпеки людини, тварини, майна та охорони довкілля.

Підтвердження відповідності згідно з Законом України “Про підтвердження відповідності” – це діяльність, наслідком якої є гарантування того, що продукція відповідає встановленим законодавством вимогам. Підтвердження відповідності застосовується на доринковій стадії введення продукції в обіг і здійснюється виробником як самостійно, так і з залученням третьої сторони – органа з сертифікації.

Законом передбачено обов'язкове та добровільне проведення робіт з підтвердження відповідності. Підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері є обов'язковим для виробників і постачальників. В законодавчо регульованій сфері підтвердження відповідності виконується на відповідність вимогам технічних регламентів з підтвердження відповідності за вказаними в ньому процедурами.

Рада ЄС в травні 1985 р. прийняла резолюцію про новий підхід до технічного узгодження та стандартизації, яка передбачає узгодження приписів і національних стандартів, а також встановлює принципи взаємного визнання на основі прийняття нової стратегії, що ґрунтується на таких п'яти принципах:

- визначення головних вимог, яким повинні задовольняти товари, що реалізуються на ринку для вільного руху в межах ЄС;

- технічні специфікації, які регулюють виробництво і реалізацію товарів і задовольняють основні вимоги, які визначаються європейськими органами зі стандартизації (Європейський комітет з стандартизації, Європейський комітет з стандартизації в електротехніці, Європейський інститут з стандартизації телекомунікаційних стандартів тощо);

- впровадження європейських стандартів є добровільним. Відповідність основним вимогам може демонструватися альтернативними способами;

- виготовлення товарів згідно з узгодженими європейськими стандартами передбачає «презумпцію відповідності» головним вимогам і повинно сприяти спрощенню процесів сертифікації;

- відповідність основним вимогам або європейським стандартам здійснюється шляхом маркування продукту знаком сертифікації європейської відповідності (Conformite Europeenne – CE).

Стандарт харчової галузі BRC (British Retail Consortium - Британського Консорціуму Роздрібної торгівлі) було розроблено у 1998 році спочатку для постачальників фірмової продукції, а потім став широко використовуватися у низці інших галузей харчової промисловості, включаючи підприємства ресторанного господарства та виробників сировини. У подальшому стандарт став незамінним для всіх організацій галузі. Застосування стандарту за межами Великобританії зробило його глобальним, і не лише з метою оцінки постачальників, але і як основа для виробництва харчових продуктів і планування перевірок. Стандарт BRS спрямований на забезпечення безпеки продукції і встановлює поряд з вимогами до системи HACCP вимоги до

системи менеджменту якості й гігієні виробничого середовища. Стандарт передбачає два рівні сертифікації - основний (базовий) і вищий. Низка міжнародних підприємств вимагає застосування цього стандарту.

Стандарт IFS (International Food Scheme) - Міжнародна схема сертифікації в харчовій галузі. Стандарт розроблено ініціативною групою провідних компаній роздрібної торгівлі Німеччини (Hauptverband des Deutschen Einzelhandels) з метою створення єдиного базового стандарту проведення аудитів систем управління безпекою. У 2003 році офіційно прийнятий до застосування Глобальною Ініціативою за Безпеку харчової продукції (GFSI). У 2003 році представники французьких роздрібних та оптових підприємств приєдналися до робочої групи з розробки IFS, що призвело до створення 4-ї редакції стандарту. IFS вважається авторитетним міжнародним стандартом з безпеки для всіх виробників харчових продуктів. Зокрема, стандарт IFS визнаний найбільшими торговельними мережами, які охоплюють більше шістдесят відсотків всієї світової торгівлі. У країнах Європейського Союзу IFS є найбільш важливим стандартом для постачальників провідних торговельних мереж.

Стандарт GlobalGAP - це система, яка гарантує безпечність вирощеної продукції. Основною відмінністю від інших стандартів є оцінка безпечності не вирощеного продукту, а відстеження і оцінка всього технологічного циклу. Іншими словами, якщо вирощування проводиться у відповідності з чітко встановленими нормами та технологічними регламентами, отримана продукція буде безпечною. Для кінцевої перевірки проводиться аналіз продукції на вміст залишків пестицидів та агрохімікатів. Сертифікат GlobalGAP є свідченням належного рівня аграрного виробництва. Він забезпечує для фермера ряд суттєвих переваг, а саме: Комерційні переваги: продукція, сертифікована за даним стандартом, є безпечною для споживання, а тому користується більшим попитом, що значно полегшує збут. Конкурентні переваги: сертифікація GlobalGAP є вагомою конкурентною перевагою компанії-виробника. Фермер демонструє готовність іти на зустріч

побажанням Споживача. Впевненість Покупців: покупці продукції (супермаркети, переробні підприємства, пункти громадського харчування) впевнені в якості і безпечності отриманої продукції. Це найпростіший шлях до довготривалого і взаємовигідного співробітництва.

Система RAPEX почала функціонувати в 2004 році. З моменту її запуску кількість товарів, визнаних небезпечними, збільшилася в 4 рази.

Система застосовується до всіх товарів, призначених для споживачів, за винятком товарів, призначених для професійного використання, чи товарів, які на підставі інших документів Співтовариства підлягають еквівалентним процедурам повідомлення.

Правове поле ринкового нагляду в ЄС складається з двох компонентів:

1. Горизонтальний компонент, що встановлює загальні принципи ринкового нагляду:

Директива 2001/95/ЄС про загальну безпечність продукції;

Регламент 765/2008 щодо вимог до акредитації та ринкового нагляду;

Директива 85/374/ЄЕС щодо відповідальності за дефектну продукцію; модульний підхід до оцінки відповідності та маркування знаком CE.

2. Вертикальний (або секторний) компонент, що встановлює правила ринкового нагляду для окремих типів продукції. До нього належать директиви Нового та Глобального підходів, а також директиви старого підходу, що регулюють обіг окремих категорій товарів у межах єдиного ринку.

Запитання для самоперевірки

1. Наведіть систему стандартизації продукції.
2. Наведіть основні цілі CEN.
3. Охарактеризуйте систему оцінки відповідності.
4. Визначте сутність державного нагляду за підтвердженням відповідності.

5. Наведіть міжнародні та європейські стандарти з підтвердження відповідності: стандарти-серій ISO 17000, EN 45000.
6. В чому сутність політики в ЄС з оцінювання відповідності?
7. Обґрунтуйте комплексний підхід до взаємного визнання результатів сертифікації.
8. Обґрунтуйте європейські модулі на стадіях життєвого циклу продукції.
9. Обґрунтуйте сертифікацію в ЄС.
10. Обґрунтуйте сертифікацію в СНД.
11. Наведіть системи управління безпечністю та якістю товарів та послуг: Міжнародні та національні стандарти з управління якістю; Правозастосування системи HACCP та ISO 22000; Світова практика щодо контролю та поліпшення якості харчової продукції; Розвиток систем простежуваності для харчової продукції; Відносини із WHO/FAQ (Кодекс), OECR, ЄЕК ООН; COT/СФС.
12. Наведіть стандарти BRC, IFS, GlobalGap, програма ЄС щодо оповіщення про небезпечні товари RAPEX; Стандарт харчової галузі BRC; Стандарт IFS; Стандарт GlobalGap; Програма ЄС щодо оповіщення про небезпечні товари RAPEX.

Список літератури:

1. Бичківський Р.В. Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація [Текст] : підруч.для вищ. навч.закл. / Р. В. Бичківський [та ін.] ; Нац. ун-т "Львів. політехніка" . — Л., 2004 . — 560 с.
2. Захист прав споживачів: Навч. посіб. / Н. Г. Салухіна, О. М. Язвінська, О. І. Башкатова. — К.: МАУП, 2007. — 382 с.

3. Дахно І.І. Міжнародне економічне право: Навч.посіб. /І.І. Дахно. – К.: МАУП, 2009. – 304 с.
4. Кириченко Л. С, Самойленко А. А. Стандартизація і сертифікація товарів та послуг: Підручник/ Л. С. Кириченко, А. А. Самойленко. — Х.: Вид-во «Ранок», 2008. — 240 с.
5. Міжнародне технічне регулювання: навч. посіб./О.М. Сафонова та [ін.]. – Х.: ХДУХТ, 2013. – 372 с.
6. Мокий А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 280 с.
7. Топольник В.Г. Метрологія, стандартизація, сертифікація і управління якістю [Текст] : навч. посіб. : рекоменд. М-вом освіти і науки України для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Топольник, В. Д. Кожевнікова ; М-во освіти і науки України, Укр. мор. ін-т . — Севастополь : [УМІ], 2010 . — 179 с.
8. Салухіна Н. Г., Язвінська О. М. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: Підручник. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 336 с.
9. Саранча Г.А. Метрологія, стандартизація, відповідність, акредитація та управління якістю [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. А. Саранча . — К. : Центр навчальної літератури, 2006 . — 672с.
10. Тарасова В.В., Малиновський А.С., Рибак М.Ф. Метрологія, стандартизація і сертифікація: Підручник/За заг .ред. В.В Тарасової - К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 264с.
11. Цюцюра В.Д. Метрологія та основи вимірювань [Текст] : навч. посіб. / В.Д.Цюцюра, С.В.Цюцюра . — К. : Знання-Прес, 2003 . — 180 с.